

סוף מעשה במחשבה תחילה

נקודת מחשבה מפרשת השבוע לחיי המעשה

מתלוננים בע"מ

מעיק מאוד לכל אדם, צועקת דרשני. "תבקשו מקצין הביטחון לשמור על החנות!" הזהיר האב הקשיש את בניו בני הארבעים, שניצבו בפתח חנות התכשיטים כמו ילדים קטנים למשמע אזהרותיו.

הבנים הבטיחו לאביהם שיבקשו מהאחראים על הביטחון במרכז המסחרי לפטרל בלילה ליד החנות. אבל האב לא היה רגוע. "תבקשו דווקא מקצין הביטחון, שמעתם?"

האב הקשיש ניאות, לראשונה מזה שנים רבות, לפרוש לביתו למנוחה מוקדם משעת הסגירה. לא אחרי שחזר וביקש שוב ושוב מילדיו לתאם את הפטרול הלילי הקבוע באזור החנות.

הילדים כמובן הבטיחו.

הבטחות לחוד ומעשים לחוד. קצין הביטחון לא היה באותו ערב באזור, הבנים לא חשבו כמובן לחכות בחנות לשעת הליל המאוחרת בה יגיע קצין הביטחון. הם פנו לאחד משוטרי המקוף וביקשו בנימוס ש'שים עין' על חנות התכשיטים המשפחתית. "כי אבא מפחד", הוסיפו להסביר את הבקשה הלא שגרתית.

וכן, ניחשתם מצוין: בלילה נפרצה החנות. סחורה בשווי עתק נגנבה.

הבנים שהגיעו נינוחים בשעת בוקר מוקדמת, מצאו את האב הקשיש עומד בחנות בפנים זעופות יחד עם שוטרים שגבו ממנו עדות.

"נכון שלא ביקשתם מקצין הביטחון עצמו להשגיח על החנות?"

"אמא, כואב לי!" מתלונן הילד בקול מתפנק. "אני לא יכול ללכת לבית הספר."

"אוי ואבוי", נבהלת אמא ובאה במרוצה לבן יקר, "תראה לי מה כואב לך?"

"בית הספר כואב לי"...

סביר להניח שאם תישאלו: מה יותר נורא במדבר - חסרונו של אוכל או חסרונו של מים? תשיבו - ובצדק - שבוודאי חסרונו של המים קשה יותר בחום המדבר המציק.

כאשר בני ישראל נוסעים ממדבר ויחנו ברפידיים ואין מים לעם לשתות, הם פונים למשה בתרעומת "וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה".

משה, בתגובה, משיב להם דברים קשים "מה תריבון עמדי, מה תנסון את השם?"

יהודים צמאים, מתחננים לטיפת מים במדבר, ונכון שהם לא ביקשו יפה ("וירב העם") - אבל מה שייך "מה תנסון את השם"? היכן היו כאן ספקות באמונה???

זאת ועוד, שבתחילת הפרק הקודם, "וילונו כל עדת בני ישראל... מי ייתן מותנו... כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל ברעב" - משה לא מדבר מילה! לא רק שמשה שותק, הקב"ה עוד מדבר אל משה מיד ומבשר לו שמעתה ירד מן מדי יום.

הניגודיות בין התגובה לתלונה על האוכל - שפחות חסר במדבר - לבין התגובה לתלונה על השתייה שחסרונה

"דווקא מקצין הביטחון"

בין תלונה לבקשה

'מה רוצים מאיתנו?' נאנחים יהודים טובים. 'החיים לא תמיד מאירי פנים, קשיים יש לכל אחד, עד שנתר לנו מפלט נעים בדמות תלונות ושחרור קיטור - חומסים מאיתנו גם התענוג המריר הזה'.

לבטא קשיים, להשיח מצוקות, לפרוק נושאים מעיקים באוזני אחרים - אין בכך בעיה, אף אם זה לא מומלץ בכמויות גבוהות. אולם התורה מלמדת שכל זה אמור במשא כבד ומעיק שנמצא וקיים.

מי ש'בית הספר כואב לו' - מתלונן על צרות שטרם אירעו, בוכה על חלב שטרם נשפך ואפוף דאגות וחרדות מעתיד בלתי ידוע שמא יצפון בתוכו את כל זוועות העולם - מוטב יאזין לתשובתו של משה רבנו הנושאת בעצם גערתה פתרון: במקום לנסות את ה', מוטב וראוי לתת בו אמון.

לא רק שלא יהיה לך על מי להתלונן, לא תצטרך לעולם להתלונן...

ותכל תלונתם מעלי

השאלה של האב הייתה רטורית לגמרי. פניהם הכבושות של הבנים הבהירו את התשובה ללא מילים.

"אבא", ניסה הבכור להבין, "למה חשוב לך דווקא קצין הביטחון? הרי ברור שהגנבים לא נכנסו הנה בזמן שהיו שוטרים באזור".

"כשמדובר בשוטר פשוט", הסביר האב את ההיגיון, "אין הרבה מה לעשות. כשמדובר בקצין ביטחון שמעל בתפקידו, יש לי לפחות על מי להתלונן..."

הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור, ה'חידושי הרי"ם', מבאר את תוכחתו של משה בפשטות גאונית: אחרי שהעם רבו עם משה שאין מים, מופיע פסוק נוסף: "ויצמא שם העם למים".

רק עכשיו צמאים? על מה דיברנו עד עכשיו?!

דבר זה מבקשת התורה ללמדנו - מחדד ה'חידושי הרי"ם' - כשאך הגיעו למדבר, עוד לפני שהיו צמאים באמת, הם החלו להתסיס, לריב, להתקוטט: 'מה יהיה כשנהיה צמאים?'

"אם שמוע תשמע לקול ה' אלוקיך" (טו, כו)

בספר 'פיתוחי חותם', לגה"ק רבי יעקב אבוחצירא, דקדק בלשון הפסוק "והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלוקיך והישר בעיניו תעשה", מאחר ששומעים ישראל בקול ה' ועושים כל הישר בעיניו, מפני מה הוסיף הכתוב "והאזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו", שהוא ככפל לשון על מה שאמר לפניו.

מבאר ה'פיתוחי חותם' על פי דברי חז"ל בגמרא (שבת פח.) "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו". דהיינו, שנכונותם של ישראל לקבל כל מה שיאמר הקב"ה עוד בטרם יאמר אותן - הקדימו 'נעשה' ל'נשמע' - הייתה שבח גדול ביותר עבורם.

לפי האמור מבאר ה'פיתוחי חותם' את לשון הפסוק: "והיה אם שמוע", אם תרצה להבין מהי השמיעה המושלמת אשר - "תשמע לקול ה' אלוקיך", תקבל עליך לשמוע לכל אשר יאמר ה', "והישר בעיניו תעשה", אפילו לפני "והאזנת למצוותיו", טרם תעמוד על טעמי המצוות וסודותיהן, כבר תהיה נכון לעשות ככל רצונו.

אם תעשה כן - "ושמרת כל חוקיו", אף את החוקים שאין בהם טעם תקיים בלי שתנסה לחקור אחרי טעמם, מאחר שקיבלת עליך לעשות ככל אשר יצווה.

"ויורהו ה' עץ וישלך אל המים" (טו, כה)

עץ זה שהשליך משה אל המים המרים, היה מר, כדברי המדרש (תנחומא בשלח כד). ונעשה נס כפול שמר המתיק מר.

אברך אחד מחסידי של הרה"ק רבי שלום מפרוהובישט נזקק לישועה, רעייתו הקשתה בלדתה והוא רצה להזכיר את שמה לישועה. חותנו של האברך היה מחסידי הרה"ק רבי נחום מטשערנוביל, וכאשר הוזקקו להזכיר את שמה של בתו, שלח החותן את חתנו אל הרה"ק מטשערנוביל.

הרה"ק מטשערנוביל סירב לקבל את האברך והורה לו שעליו ללכת לרבו, הרה"ק מפרוהובישט. רץ האברך לבית הרה"ק רבי שלום, אך גילה שהוא ישן. מחמת שמדובר היה בפיקוח נפש, העיר האברך את רבו וביקש להזכיר את השם לישועה.

"עז פנים אתה!" גער בו הרה"ק מפרוהובישט, על כך שהעירו משנתו. אולם עד מהרה שינה את סברו וקרא בקול גדול "מזל טוב! ברגעים אלו נולד לך בן".

כאשר חזר האברך וסיפר לרה"ק מטשערנוביל על שאירע, נענה הרה"ק מטשערנוביל בפליאה: "זו דרך חדשה שלא ידעתי ממנה... גם אני ראיתי ששורים דינים על היולדת ולא ידעתי איך לבטלם. אולם הרה"ק מפרוהובישט המתיק את הדינים הללו באמצעות 'דינים' משלו ופעל ישועה..."

לחם אבירים

"הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה" (טז, טו)

כאשר יורד המן לישראל עטוף בשכבת טל, הם מביטים זה בזה בפליאה "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא".

רש"י מפרש "כי לא ידעו מה הוא - שיקראוהו בשמו".

ולפי דבריו צריך להבין מה שביאר בדיבור המתחיל הקודם: "מן הוא - הכנת מזון הוא, כמו 'וימן להם המלך". שכן אם לא ידעו בני ישראל מהו המן, מפני מה קראו לו 'מן' מלשון 'הכנת מזון'.

מבאר רבי עזריה פיגו בספרו 'בינה לעיתים': ודאי שבני ישראל ידעו שהמן הוא מזון, אלא שכאשר הם ראו שהמן דק וחסר צבע - השתוממו לדעת האם זהו המזון שנותן להם ה', שכן 'מן הוא', למי יספיק דבר כה קטן שאין בו אלא 'הכנת מזון', הקדמה ופתיחת התיאבון למנה העיקרית.

על כך השיב להם משה רבנו: "הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה", לא 'מִתְאָבֵן' יש כאן, כי אם אוכל ממש.

"מה אתה רואה, בני?" שאל הגה"צ רבי אריה לויין את בנו, הגאון רבי חיים יעקב לויין.

שניהם עמדו בחצר התלמוד-תורה המפורסם 'עץ חיים', בו כיהן רבי אריה כמשגיח, ובנו רבי חיים יעקב כיהן כר"מ, הביטו על הילדים המשתובבים להנאתם בחצר, ורבי אריה רצה לדעת מה רואה בנו.

"ילדים משחקים", השיב רבי חיים יעקב.

"שמא תספר לי עליהם", ביקש רבי אריה מבנו.

"שלוימי עומד עם ידיים בכיסים ליד הגדר", תיאר רבי חיים יעקב את מראה עיניו. "כנראה הוא לא מצטיין בריצה ומעדיף לא להפסיד בתחרות.

"זלמן מתפרע בעת משחקו, יש ללמד אותו לשחק בצורה יותר נימוסית ועדינה", המשיך רבי חיים יעקב לאבחו.

שניהם עמדו בחצר התלמוד-תורה המפורסם 'עץ חיים', הביטו על הילדים המשתובבים להנאתם בחצר, ורבי אריה רצה לדעת מה רואה בנו

"צבי עומד בצד, בוהה בעננים. מן הסתם שוב פעם לא צירפו אותו למשחק".

"לא בני", נענה אביהם של חלכאים, "אינך רואה נכון.

"שלוימי עומד עם הידיים בכיסים משום שהוריו עניים ואין כסף בידם לקנות עבורו סוודר, הוא מנסה להתחמם.

"זלמן מתפרע במשחק כי כנראה הרבי גער בו שוב והוא מנסה לכלות

את תסכולו בכדור.

"ואילו צבי אינו 'בוהה בעננים', אמו חולה כבר זמן-מה והוא מודאג מהמצב הקשה בבית..."

בספר 'בינה לעיתים' המשיך לפי ביאור המקרא לפרש מאמר חז"ל (מכילתא שמות טז, ד) "לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן" - שהתורה מכילה את כל הטעמים שבעולם עבור מי ש'אוכל' אותה.

וכיון שהתורה להורות באה, בכל עת ובכל שעה ובכל זמן, ניתן להוציא מכאן בדרך רמז לקח טוב עבורנו:

עיתים שמסתפקים בתורה כ'מתאבן': שומעים ווארט טוב, רעיון נאה, מהנהנים בראש וממשיכים הלאה. זה נראה 'דק', 'חסר צבע', משהו לא משמעותי.

ומשה עומד ומזהיר את ישראל "הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה".

תורה לא 'מנשנשים'.

תורה צריכים ללעוס, צריכים להתבונן בה עד שתיבלע באיברים. [ולאוהבי הסגולות: ללמוד כל תג ממנה היטב כמו 'פרשת המן' - 'שניים מקרא ואחד תרגום', והיא סגולה לפרנסת הנפש.]

בדיוק כפי שלימד הצדיק הירושלמי את בנו: 'מה שרואים' תלוי ב'כיצד מסתכלים'. כפי הצורה ש'לועסים' את התורה כך היא תשמש 'מזון' המחיה את הנפש ויוצק חיות אפילו בגוף.

חִשְׁבָּה לְטוֹבָה

פנינים מפרד"ס התורה

הכניסה לפרדס: "כי מרים הם על כן קרא שמה מרה" (טו, כג)

השמועה סיפרה על אחד מחסידי הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין, שלמרות שדר הוא על אם הדרך וברשותו בית גדול ופרנסה ברווח, נמנע הוא מלפתוח את ביתו לאורחים, ואף אינו נענה לבקשות צדקה שמגיעות אליו.

משקרא לו הרה"ק מרוז'ין ושאלו לפשר הנהגתו, הצטדק האיש: "אילו היה הדבר תלוי בי, הלא הייתי מארח אורחים ומעניק להם ביד רחבה. אולם מה אעשה ורעייתי צרת-עין ואינה מניחה לי לעשות זאת".

"על שכמותך", הפטיר כלפיו הרוז'ינער, "נאמר 'כי מרים הם', אנשים שלבם לב אבן כלפי האורחים והנזקקים, אולם הם לא רוצים שיהיה הקולר תלוי בצווארם ומשליכים זאת על בני ביתם - 'על כן קרא שמה מרה'..."

פשט: "קפאו תהומות בלב ים" (טו, ח)

לכאורה, אם נבקע הים ובני ישראל עברו בו, הרי שכל המים נבקעו, משפת הים ועד מקום סיום הבקיעה. מדוע אפוא נוקט הפסוק לשון "קפאו תהומות בלב ים".

מבארים בעלי התוספות בספר 'דעת זקנים', שהכתוב אינו מתכוון באומרו 'לב' על 'אמצע' הים, אלא שהים כולו נחלק לשלושה חלקים בגובהו, שני השלישים התחתונים קפאו, ועליהם מוסבת הלשון 'קפאו תהומות'. שכן אם היו נבקעים המים עד תהום - לא היו ישראל יכולים לצאת מתוך הים.

וביאור "קפאו תהומות בלב ים",

ראוי לומר שירה, ולכן מנע הקב"ה ממלאכי השרת לשיר על כך.

אולם מרים לא שרה על איבוד המצרים, אלא על כך שנתבטל שר של מצרים ומזל טלה (שעד עתה היו שהאמינו וחשבו שהוא החזק ביותר מכל המזלות וכי יש בו כוח כלשהו) ועתה ראו כולם שהקב"ה הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים.

על כך שנתרוממה קרן מלכות שמים - בוודאי נאה ויאה לשיר, וזה ששרה מרים "שירו לה' כי גאה גאה".

סוד: "וצא הילחם בעמלק" (יז, ט)

על משמעות הלשון 'צא' מבאר בספר 'דובב שפתי ישנים', שהיה משה עסוק בתפילה למען הצלחתם של ישראל כנגד עמלק. יהושע תלמידו, היה 'נער לא ימיש מתוך האוהל' והיה עוסק בתורה.

אמר משה ליהושע 'צא הילחם בעמלק'. יש זמן לתורה ויש זמן לתפילה, וכעת כשעמלק נלחם בישראל, עליך לצאת מעסק התורה ולבוא לעזור לי במלחמה.

וכיצד תעזור?

אני אתפלל ואתה תענה אחריי 'אמן' - בגימטריה צ"א ובגימטריה שילוב שם הוי"ה אדנ"י.

מסיימת התורה "ויהי ידיו אמונ"ה עד בוא השמש", שבכוח עניית אמ"ן (בגימטריה צ"א) של יהושע אחר תפילתו של משה - ניצחו ישראל את עמלק.

היינו שכפי שהלב נמצא בשליש גוף האדם, כך קפאו התהומות מלמטה עד גובה הלב, מקום השליש העליון, וב'לב ים' זה עברו ישראל.

רמז: "השבע השביע... לאמור פקוד יפקוד" (יג, יט)

לכאורה, לשון הפסוק טעונה ביאור: אם השביע יוסף את 'בני ישראל' והעליתם את עצמותי מזה, מה טעם דווקא 'וייקח משה את עצמות יוסף עמו'.

מבאר בספר 'תורת חכם' רמז נפלא, על פי הידוע מחז"ל שיוסף מסר לשבטים סימן שיהא מסור בידם, שכאשר יבוא הגואל ישתמש בלשון 'פקוד פקדתי אתכם'.

אם כן, דרש משה מלשון הכתוב "השבע השביע את בני ישראל לאמור פקוד יפקוד אלוקים אתכם", שכן השביע יוסף את בני ישראל "לאמור פקוד יפקוד", מי שיאמר את לשון הגאולה, הוא זה שיקיים גם "והעליתם את עצמותי מזה".

דרש: "ותען להם שירו לה' כי גאה גאה" (טו, כא)

בגמרא (מגילה י:): "אמר רבי יוחנן... ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא: מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה!?"

לפי דברי הגמרא הללו, יש להבין מדוע מרים כן אמרה שירה. הלא עדיין קיימת הטענה: מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה!?"

מבאר רבנו מנחם עזריה מפאנו, ב'מאמר הנפש': אמנם מצד הטענה של 'מעשי ידי טובעין ביים' אין